

pospas, zřejmě uveden do vytržení?³⁴ Pravím tedy jedním slo-
vem, že pro které vlastnosti jsme jednoho zhaněli, těch opaky
jsou přednostmi u toho druhého. A nač je třeba dlouhé řeči?
Vždyť tím je dosti řečeno o obou. A tak tedy, co se má stát s tou
242 řečí, to se s ní stane; a já přebrodím tuto řeku a odejdu, dříve než
budu od tebe donucen k něčemu většímu.

Faidr. Ještě ne, Sókrate, dokud nepřejde ten úpal. Či nevidíš,
že je už skoro, jak se říká, právě poledne? Nuže, počkejme,
promluvmě si přitom o pronesených řečech, a jak se ochladí,
hned půjdeme.

Sókr. Ty jsi božský, Faidre, když jde o řeči, a vůbec podivu-
hodný. Podle mého mínění totiž z řeči vytvořených za tvého
b života nikdo nebyl původcem většího jejich počtu nežli ty, buď
že jsi je sám pronášel, nebo že jsi k nim jiné určitým nějakým
způsobem donucoval – Simmiu z Théb³⁵ tu vyjímám, ale všech-
ny ostatní daleko převyšuješ – a také nyní, jak se zdá, jsi mi dal
podnět, aby byla pronesena jistá řeč.

Faidr. To není špatná zpráva. Ale jak to a která řeč?

Sókr. Když jsem hodlal, dobrý muži, přecházeti řeku, ozvalo
c se ve mně ono daimonion³⁶ a to znamená, kterého se mi obyčejně
dostává – pokaždé pak mě zdržuje od toho, co hodlám konati –
a zdálo se mi, že jsem z něho slyšel jakýsi hlas, který mi nedo-
voluje dříve odejít, dokud se neospravedlním, jako bych se byl
něčím provinil proti božstvu. A já jsem věstec, ovšem ne zcela
řádný, nýbrž jako ti, kteří umějí špatně číst a psát, jen pokud to
stačí mně samému; proto tedy již chápu své provinění. Jistě pak,
příteli, i duše je cosi věšteckého; mne totiž už dávno cosi zne-
pokojovalo, když jsem pronášel tu řeč, a cítil jsem jakousi
úzkost, abych snad, jak praví Ibykos,³⁷

d *hříchem cti si nevydobył mezi lidmi;*

nyní pak jsem vyzporoval své provinění.

Faidr. Co to myslíš?

Sókr. Hroznou, Faidre, hroznou řeč jsi ty sám přednesl a také
mne jsi přinutil pronést.

Faidr. Jak to?

Sókr. Pošetilou a téměř bezbožnou; jaká by mohla být nad
takovou hroznější?

Faidr. Žádná, ač jestliže máš pravdu.

Sókr. Cožpak nepokládáš Eróta za syna Afroditina a za
boha?

Faidr. Ovšem, říkají mu tak.

Sókr. Avšak nikoli Lysias ani ta tvá řeč, která byla pronesena
mými ústy, od tebe očarovány. Jestliže pak jest, jako že jest, e
Erós bůh nebo něco božského, nemohl by být nic zlého, ale ty
dvě nyní pronesené řeči mluvily o něm tak, jako by byl něco
takového. V tom se tedy prohřešovaly proti Erótovi a dále jest
velmi roztomilá jejich pošetilost, že ačkoli nemluví nic rozum- 243
ného ani pravdivého, honosí se, jako by něco znamenaly, jestli-
že snad oklamou některé bláhové lidi a nabudou u nich slávy.
Mně tedy je, příteli, nutno se očistit; jest pak pro ty, kdo se
proviňují v řečech o osobách mythů, starý způsob očisty, které-
ho Homér neznal, ale který znal Stésichoros.³⁸ Neboť když byl
zbaven zraku pro urážku Heleny, nezůstal bez rady jako Ho-
mér,³⁹ nýbrž jakožto músický člověk poznal příčinu a hned
pěje:

*však není pravdivá tato řeč,
a nevstoupila's na loď krásně krytou
a na hrad trojský jsi nepřišla...* b

a tak, složiv celou tak řečenou *Palinódii*, ihned prohlédl. Já tedy
budu právě v téhle věci moudřejší než oni; dříve totiž, než se mi
něco stane pro urážku Eróta, pokusím se mu dátí náležitě odvo-
lání, s obnaženou hlavou, a ne jako tehdy ze studu zahalen.

Faidr. Nad tato slova, Sókrate, bys mi byl nemohl říci nic příjemnějšího.

c *Sókr.* Vždyť jistě uznáváš, dobrý Faidre, s jak malým ostychem byly proneseny obě ty řeči, i tato má, i ta, která byla přečtena ze zápisu. Neboť kdyby nás náhodou slyšel člověk šlechetné a mírné povahy, který miluje nebo někdy dříve miloval druhého také s takovou povahou, jak vykládáme, že milovníci začínají pro maličkosti velká nepřátelství a chovají se k miláčkům závistivě a škodlivě, nemyslíš, že by se domníval, že slyší lidi vyrostlé někde mezi lodníky, lidi, kteří neviděli d žádné ušlechtilé lásky, a že by byl dalek toho, aby souhlasil s naším tupením Eróta?

Faidr. Snad, při Diovi, Sókrate.

Sókr. Proto já ze studu před tímto posluchačem a z bázně před samým Erótem toužím jakoby spláchnouti slanost toho, co jsem slyšel, pitnou vodou jiné řeči; radím pak i Lysiovi, aby co nejrychleji napsal, že za stejných okolností je třeba vyhovovati spíše milovníku než nemilujícímu.

c *Faidr.* Však dobře věz, že tomu tak bude; neboť když ty proneseš chvalořeč na milovníka, musí být Lysias ode mne přinucen, aby o téže věci zase napsal řeč.

Sókr. To věřím, dokud budeš ten, který jsi.

Faidr. Tedy jen směle mluv!

Sókr. Kdepak mám toho hochu, ke kterému jsem mluvil? Aby vyslechl i toto a aby se nestalo, že by bez vyslechnutí dříve vyhověl nemilujícímu.

Faidr. Ten je stále přítomen vedle tebe hodně blízko, kdykoli chceš.

244 *Sókr.* Takto tedy věz, krásný hochu, že ta dřívější řeč byla řeč Faidra Pythokleova, občana z Myrrinuntu; ale ta, kterou hodlám pronést, je Stésichorova, syna Eufémova, z Himery. Má pak znít takto:

„Není pravdivá řeč,⁴⁰ která tvrdí, že má-li někdo milovníka,

musí spíše vyhovovati nemilujícímu, a to z toho důvodu, že onen šílí, tento však je zdravé mysli. Kdyby totiž tomu bylo jednoduše tak, že šílenost je něco zlého, byl by ten důvod správný; ve skutečnosti však se nám dostává působením šílenosti největších dober, je-li ovšem dávana darem božím. Neboť i věštkyň v Delfách i kněžky v Dódóně⁴¹ v šílení vykonaly pro Helladu, v soukromém i veřejném životě, mnoho dobrého, avšak při zdravém rozumu málo nebo nic; a kdybychom mluvili o Sibylle i o jiných, kteří ve věšteckém nadchnutí svými předpověďmi mnoha lidem mnoho dobře zařídili pro budoucí čas, šířili bychom řeč o věcech každému zřejmých. Avšak na toto svědectví je záhodno poukázat, že i za starých časů ti, kteří stanovili jména, nepokládali šílenost, *mania*,⁴² za něco ošklivého ani za potupu; nebyli by totiž vpletli právě toto jméno do překrásného umění, kterým se posuzuje budoucnost, a nebyli by je nazvali *maniké*. Naopak soudíce o ní, že je to věc krásná, kdykoli vzniká božím údělem, v tom přesvědčení jí dali to jméno, ale lidé nynější doby nevkusně do něho vložili hlášku *t* a nazvali to věštecké umění *mantiké*. Vždyť i ten způsob hledání budoucnosti, kterého užívají věštci rozumoví, prostřednictvím ptáků a jiných znamení, pojmenovali *oiōnistiké*, protože z činnosti mysli poskytují lidskému mínění (*oiéisis*) rozum (*nún*) a vědomost (*historian*), ale nyní v nové době nazývají ten způsob *oiōnistiké*, chtějíce tím dlouhým *ó* dodat tomu slovu velkoleposti. Nuže, oč je prosté věštectví (*mantiké*) dokonalejší a váženější nad ptakopravectví (*oiōnistiké*), i jménem i věcí samou, o tolik je podle svědectví starých krásnější šílenost, která je z boha, nad rozumnost vznikající u lidí. Také při nemocech a svrchovaných útrapách, které lpějí na některých rodech pro staré hněvy odněkud vzniklé, nalezla vzniklá prorocká šílenost, jež se utekla k modlitbám a božím službám, zproštění pro ty, kterým se ho mělo dostati; nabyvši tam očist a zasvěcovacích obřadů, spasila toho, kdo jí byl účasten, pro přítomnou i pro

potomní dobu tím, že nalezla pro správně šilícího a posedlého vysvobození z přítomných útrap. Třetí pak je posedlost a šílenost pocházející od Mús; ta zachvacuje duši něžnou a nepřístupnou všedností, probouzí ji a do vytržení uvádí pro písňe i jiné básnické tvoření, a vyzdobujíc nesčíslné činy předků, vychovává potomky; kdokoli však přijde ke dveřím básnickým bez šílení od Mús, jsa přesvědčen, že bude dobrým básníkem již pouhou znalostí umění, je sám nedokonalý, a také básnické dílo rozumného zanikne před dílem šilících.

b Tolik a ještě více ti mohu uvést krásných výkonů šílenosti vznikající od bohů. Proto se té věci samé nebojme a žádná řeč nás neznepokojuje naháněním strachu, že je třeba při volbě přítele dávat přednost rozumnému před vzrušeným; ale ať si odnese vítěznou odměnu, jestliže dokáže kromě tohoto i to, že láska není posílána od bohů k prospěchu milujícímu i milovanému. My pak musíme zase dokázat opak, že takováto šílenost je dávana od bohů k největšímu štěstí; ten důkaz ovšem mudráky nepřesvědčí, ale moudré přesvědčí. Jest tedy nejprve třeba poznati pravdu o přirozenosti božské a lidské duše pozorováním jejich stavů i výkonů; počátek důkazu je tento.

c Veškerá duše je nesmrtelná.⁴³ Neboť co se stále pohybuje,⁴⁴ je nesmrtelné; co však pohybuje něčím jiným a jest pohybováno od něčeho jiného, to má ustání pohybu a tím i ustání života. Jediné to, co pohybuje samo sebe, nikdy se nepřestává pohybovat, protože neopouští samo sebe, nýbrž toto jest i všem jiným věcem, které se pohybují, zdrojem a počátkem pohybu. Počátek d však je bez vzniku. Neboť všechno, co vzniká, musí vznikati z počátku, ale on sám nevzniká z ničeho; neboť kdyby počátek z něčeho vznikal, již by to nevznikal počátek. Když pak je bez vzniku, musí být i bez zániku. Vždyť kdyby zahynul počátek, nikdy ani sám z něčeho nevznikne ani nic jiného z něho, jestliže mají všechny věci vznikati z počátku. Takto tedy je počátkem pohybu to, co pohybuje samo sebe. Toto pak nemůže ani

zanikati, ani vznikati, sice by musilo veškeré nebe i veškerá země spadnouti v jedno a zastavit se a již by neměly odkud znova dostati pohyb a vznik. Když pak se ukázalo nesmrtelným, co se pohybuje samo od sebe, nebudeme se ostýchati říci, že právě to je podstata a smysl duše. Neboť každé tělo, kterému se dostává pohybu zvenku, je bezduché, kterému však zevnitř, samému ze sebe, oduševněné, protože toto je přirozenost duše; je-li však tomu tak, že není nic jiného, co by pohybovalo samo sebe, než duše, pak je nutně duše jsoucno nevzniklé a nesmrtelné.

24e Nuže o její nesmrtelnosti dost; o její pak způsobě jest promluvit taktó. Jaké to je jsoucno, je veskrze věc božského a dlouhého výkladu, ale čemu se podobá, na to stačí výklad lidský a kratší; mluvme tedy tímto způsobem. Dejme tomu tedy, že se podobá srostlině okřídleného spřežení a vozataje.⁴⁵ A tu koně i vozatajové bohů jsou všichni sami dobří i dobrého původu, ale u ostatních je to smíšeno. Za prvé u nás vůdce řídí dvojspřeží, dále jeden z koní je u něho krásný a dobrý a také z takového rodu, druhý však je z opačného rodu a opačných vlastností; tu pak je řízení u nás nutně nesnadné a trapné. A pokusme se pověděti, jakým způsobem vznikly názvy živok smrtelný a nesmrtelný. Veškerá duše pečuje o to, co je bezduché, a obchází po veškerém světě, hned v té, hned v jiné podobě. Tu je-li dokonalá a okřídlená, vznáší se ve výšinách a pobývá v celém vesmíru, avšak ta, která ztratila peruti, padá, až se zachytí něčeho pevného; tam se ubytuje, uchopivši zemité tělo, jež se pak zdánlivě samo pohybuje působením její síly, a to celé spojení, duše a pevné tělo, bylo nazváno „živok“ a dostalo příjmení „smrtelný“; avšak pojem živoka nesmrtelného nevznikl ze žádného rozumového úsudku, nýbrž vytváříme si boha, jehož jsme ani neviděli, ani dostatečně myslí nepojali, jakéhosi živoka nesmrtelného, majícího duši, majícího i tělo, u něhož však jsou tyto složky srostlé pro všechny čas. Ale tyto

věci ať se mají tak, jak je bohu milo, a tak ať se o nich mluví; avšak vezměme příčinu té ztráty perutí, pro kterou z duše opadávají. Jest pak asi takováto.

Síla perutí svou přirozeností vznáší, co je těžké, vzhůru a dováží to tam, kde bydlí rod bohů. Má pak asi ze všech tělesných věcí nejvíce společenství s tím, co je božské; božské je krásné, moudré, dobré a má všechny takové vlastnosti; těmito pak věcmi se opeření duše nejvíce živí a nabývá z nich vzrůstu, kdežto tím, co je ošklivé a zlé, a jinými opačnými věcmi hyne a je ničeno. A tu veliký vůdce na nebi Zeus, řídk okřídlený vůz, jede první, všechno pořádá a o všechno se staraje; za ním pak následuje vojsko bohů a daimónů, spořádaná v jedenáct oddílů. Zůstává totiž jediná Hestia v domě bohů; ostatní pak bozi, kteří jsou zařadění do počtu dvanácti,⁴⁶ jedou v čele podle pořadí, jak byl každý zařaděn. Tu pak je mnoho vzácných podívaných a cest uvnitř nebes, kterými jezdí rod blažených bohů, přičemž každý z nich dělá své dílo, a za ním následuje, kdo kdy chce a může; neboť závist nemá místo uvnitř božského sboru. Kdykoli pak jdou k hostině a kvasu, ubírají se strmou cestou vzhůru k vrcholu nebeské klenby; tam pak vozy bohů jedou snadno, jsouce rovnovážně dobře řízeny, ale ty ostatní ztěžka, neboť je svažuje ten špatnosti účastný kůň, který u vozataje nebyl dobře vychován, klesaje a tíhna k zemi. Tu pak nastává duši svrchovaný svízel a zápas. Duše zvané nesmrtelné, když se octnou na vrcholu, projedou ven a stanou na hřbetu světa; jak se tam zastaví, otáčení nebes je vozí dokola s sebou a ony se dívají na věci vně světa.

Ta nadsvětní místa dosud žádný z našich básníků neopěvoval, jak by zasloužila, ani nikdy nebude opěvovat. Má se to s nimi takto – musím se totiž odvážit povědět pravdu, zvláště když mluvím o pravdě – tento prostor zaujímá bezbarvá, beztvářá a nehmatatelná jsoucnost vskutku jsoucí,⁴⁷ viditelná jedinému řidiči duše rozumu, k níž se vztahuje pojem pravdivého

vědění. Protože se pak mysl boha i veškeré duše, které na tom záleží, aby dostala, co jí patří, živí rozumem a čistým věděním, proto se raduje, když po čase spatří to, co jest, a pohlížeje na pravdivé věci, sytí se a má se dobře, až ji otáčivý pohyb kruhem donese na totéž místo. A na té okružní cestě vidí samu spravedlnost, vidí i rozumnost, vidí i vědění, ne to, které je spojeno s děním, ani to, které je jiné při každém ze jsoucenc, od nás nyní tak nazývaných, nýbrž to vědění, které je v tom, co je vskutku jsoucí; a když spatří takto i ostatní skutečná jsoucna a užije té hostiny, sestoupí opět do vnitra světa a přijde domů. Když pak tam přijde, vozataj postaví koně ke žlabu, předhodí jim ambrosii a k ní jim dá za nápoj nektar.

A to je život bohů; co se týče ostatních duší, ta, která nejlépe následuje boha a jemu se připodobní, pozdvihne hlavu svého vozataje do vnějšího prostoru a spolu s bohem projede ten okruh, znepokojována jsouc od koní a jen stěží mohouc uvidět jsoucna; jiná pak časem ji zdvihne, časem se spustí dolů a pro násilné počínání koní některá jsoucna uvidí, jiná ne. Ostatní duše dychtí sice všechny po tom, co je nahoře, a následují, ale nemohou tam, a tu konají spolu tu okružní cestu jsouce ponořeny dolů, šlapají po sobě vespolek a do sebe vrážejí, pokoušejíce se dostat před druhou. Tu vzniká nesmírný hluk, zápas a lopocení, přičemž se vinou špatných vozatajů mnohé zmrzačují, mnohým pak je zuráženo mnoho peří; a všechny přesto, že vynakládají velkou námahu, odcházejí neúčastny podívané na jsoucno a po odchodu se nasycují pouhým míněním.⁴⁸ A příčinou onoho velikého usilování uvidět, kde je rovina pravdy, je to, že z tamější louky pochází pastva příhodná pro nejlepší složku duše a tím že se živí ústroj peruti, kterou je duše nadnášena. A tento jest zákon Adrasteiin⁴⁹. Která duše jako průvodkyně boha uvidí něco z pravdivých věcí, budiž až do druhého kruhu prosta obtíží, a bude-li moci dělati to stále, budiž stále prosta pohromy; avšak když nemohouc postačiti neuvidí

a nějakou shodou okolností se naplní zapomenutím a špatností a tak se zatíží, zatížena pak pobude perutí a padne k zemi, d
 tehdy – tak jest zákon – nemá být tato duše vsazena při prvním zrození do žádného zvířecího tvora, nýbrž ta, která uviděla nejvíce, má být vsazena do zárodku budoucího filosofa, milovníka moudrosti, nebo milovníka krásy, nebo některého služebníka Mús a Eróta, druhá do zákonného krále nebo válečníka a vladaře, třetí do politika nebo nějakého hospodáře a peněžníka, čtvrtá do gymnastika milovného námah⁵⁰ nebo do někoho, kdo se bude zabývatí léčením těla, pátá povede nějaký život e
 věštecký nebo zasvěcovatelský; šesté se hodí člověk básnivý nebo někdo jiný z těch, kdo se zabývají napodobováním, sedmé řemeslník nebo rolník, osmé sofista nebo demagog, deváté tyran. A kdo u těchto všech prožije svůj život spravedlivě, nabývá lepšího údělu, kdo nespravedlivě, horšího; neboť do téhož stavu, z kterého každá duše přišla, se nevrací po deset tisíc let – 249
 před touto dobou se totiž neopeřuje – kromě duše toho, kdo nezáludně filosofoval neb filosoficky miloval; tyto v třetím tisíciletém kruhu, jestliže si zvolí třikrát za sebou takovýto život, nabudou takto perutí a v třítisícím roce odcházejí. Ostatní však, když skončí první život, jsou postaveny před soud a po soudu jedny přijdou do podzemních kázní a tam pykají tresty, druhé pak jsou Spravedlností vyneseny na jakési místo na nebi a tam b
 tráví život způsobem hodným toho života, který prožily v lidské podobě. Po tisíci letech jedny i druhé přicházejí k losování a volbě druhého života, a tu si každá volí, který chce; tu přichází lidská duše i do života zvířete a ze zvířete se vrací, kdo byl kdysi člověkem, zase do člověka. Neboť do této podoby se nedostane ta duše, která nikdy neviděla pravdu. Člověk totiž musí poznávatí podle tak řečeného eidos, pojmového druhu,⁵¹ c
 jenž vychází z mnoha vjemů a je rozumovým myšlením sbírán v jednotu; toto pak jest vzpomínání na ona jsoucná, která kdysi uviděla naše duše, když konala cestu spolu s bohem, když se

povznesla nad ty věci, o kterých nyní říkáme, že jsou, a pozdvihla hlavu k skutečnému jsoucnu. Proto tedy náležitě nabývá perutí jedině mysl filosofova; neboť ta jest svou pamětí podle možnosti stále u oněch jsoucnu, u kterých je bůh, jenž proto je božský. Zachází-li pak muž správně s takovýmito vzpomínkami a je stále zasvěčován dokonalými způsoby zasvěcování, stává se vskutku dokonalým, on jediný; protože se však straní lidských zájmů a stýká se s tím, co je božské, je kárán od lidí, jako by byl d
 pomatený, ale lidem je skryto, že má v sobě boha.

Tak se tedy celá řeč dostala sem k výkladu o čtvrté šílenosti – to je ta, kdykoli někdo, vida pozemskou krásu a vzpomínaje si na tu pravdivou, nabývá perutí a při tom opeřování se snaží vzlétnouti, ale nemůže, a tu jako pták hledí vzhůru a o věci dole se nestará a proto je obviňován, že si vede šíleně – toto ze všech božských vytržení je nejlepší a nejlepšího původu i pro toho, e
 kdo jím je zachvácen, i pro toho, kdo v něm má podíl; a ten, kdo miluje krásno a je účasten této šílenosti, nazývá se milovníkem. Neboť jak bylo řečeno, každá lidská duše přirozeností samou spatřila jsoucná, sice by nebyla přišla do tohoto života; avšak 250
 vzpomínatí si podle těchto věcí zde na ona jsoucná není každé snadno, ani těm, které jen krátce tehdy uviděly, co tam je, ani těm, které po pádu sem měly to neštěstí, že se působením některých styků obrátily k nespravedlnosti a jsou stíženy zapomenutím na ty svaté věci, které tehdy uviděly. Tak jich zbývá jen několik málo, které mají dostatečnou sílu paměti; a tyto, kdykoli uvidí nějakou napodobeninu tamějších jsoucnu, jsou vzrušeny a již nejsou své,⁵² ale nevědí, co je ten stav, protože to nedovedou náležitě rozpoznatí. A tu, pokud jde o spravedlnost, rozumnost a všechny jiné duším cenné věci, u těch není žádné záře na jejich zdejších napodobeninách, nýbrž k jejich obrazům přistupují jen nemnozí lidé, a to jen stěží, prostřednictvím slabých smyslů, a dívají se na rod toho, co je vypo- d
 dobněno. Avšak krásu bylo tehdy vidět zářící, když spolu se

šťastným průvodem – při němž jsme my následovali Dia, jiní jiného boha – duše uviděly blažené vidění a podívání a byly zasvěcovány zasvěcováním, které sluší nazvat ze všech nejblaženějším; to jsme slavili, sami jsouce celiství a prosti utrpení, která nás v pozdějším čase čekala, a celistvá, jednoduchá, nechvějná a šťastná byla i ta zjevení, v která jsme byli uváděni a na která jsme se dívali v čisté záři, jsouce čisti a nepoznamenáni tím, co s sebou nyní nosíme a co jmenujeme tělem,⁵³ jsouce k němu připoutáni na způsob škeblc.

Nuže toto budiž darováno vzpomínce, pro niž jsme z touhy po tom, co tehdy bylo, nyní mluvili poněkud obšírněji; avšak co se týče krásy, ta, jak jsme řekli, zářila mezi oněmi jsoucný, a když jsme přišli sem, postihli jsme ji nejjasnějším z našich smyslů, nejjasněji se třpytící. Neboť zrak jest z našich tělesných smyslů nejbystřejší, ale moudrost jím nevidíme – byly by to hrozné lásky, které by vzbuzovala, kdyby dávala nějaký takový jasný svůj obraz, vcházející do zraku, a podobně ostatní věci hodné milování;⁵⁴ takto jediná krása dostala tento úděl, že je nejpatrnější a nejmilostnější. Tu pak kdo není nově zasvěcen nebo kdo je zkažen, nespěje rychle odsud tam ke kráse samé, když se dívá na zdejší věc podle ní pojmenovanou, a proto při tom pohledu nepocituje úcty, nýbrž poddáv se rozkoší po způsobu čtvernožce chce se pářit a plodit děti a přátele se s bujností, nebojí se ani se nestydí honit se za rozkoší i proti přirozenosti. Ale kdo byl nedávno zasvěcen, kdo mnoho užil tehdejší podívání, kdykoli uvidí božský obličej, dobře vypo-
dobňující krásu, nebo nějaký takový útvar těla, nejprve se zachvěje a obejde ho cosi z tehdejších hrůz, potom dívá se na ten zjev uctívá jej jako boha, a kdyby se nebál zdání přílišné šílenosti, obětoval by svému miláčku jako soše a bohu. Když jej uvidí, tu jako z hrůzy v něm nastane proměna, zachvátí ho pot a nezvyklé horko; přijav totiž očima výron krásy, jímž se zavlažuje ústrojí peruti, zahřeje se, a když se zahřeje, roztaj

obaly kolem puků, které byly dříve tvrdostí sevřeny a bránily pučení, ale když nastal příliv potravy, brky peří nabobtnají a vyrazí z kořenů po celém povrchu duše; byla totiž dříve všecka opeřena. A přitom celá vě a pučí, a jako vzniká dětem bolest, když jim rostou zuby, svrbění a píchání v dásních, tutéž bolest cítí duše toho, komu počíná narůstati peří; vě a má píchání a svrbění, vyražejíc peruti. Tu, když se dívá na mladistvou krásu a přijímajíc částičky, *meré*, odtamtud přicházející a plynoucí – jež se proto nazývají *himeros*, touha⁵⁵ – zavlažuje se a zahřívá, okřívá od bolesti a má radost; kdykoli se však duše vzdálí a zaschne, ústí průchodů, kudy vyrazí peří, se scvrkají, zavrou a zamykají puký peří, a ty pak, jsouce spolu s touhou uvnitř uzamčeny, vyskakují jako tepny, každý dotírá na svůj průchod, takže duše, jsouc všecka kolem dokola bodána, je rozčilena a cítí bolest, ale přitom naopak zase se raduje, protože má vzpomínku na krásný zjev. Ze směsi obou těch pocitů je poplašena podivností toho stavu a nevědouc si rady zuří a šíleností jata ani nemůže v noci spát ani ve dne vydržet na jednom místě, nýbrž běhá s touhou tam, kde myslí, že uvidí toho, kdo má tu krásu; když pak jej uvidí a přijme do sebe přítok té milostné touhy, uvolní průchody tehdy ucpané, oddechne si, přestane cítit bodání a bolesti a okouší tu zase v přítomné chvíli nejsladší rozkoš. Proto se odsud dobrovolně nevzdaluje a nikdo jí není dražší než ta krása, zapomíná na rodiče, na bratry i na všechny druhy, nic si z toho nedělá, když jmění zanedbáváním hyne, pohrdne všemi zásadami o zákonitosti a slušnosti, jimiž se předtím vychloubala, a je hotova sloužiti a líhati, kdekoli by ji nechali co nejbliže u její touhy; neboť kromě toho, že má úctu k člověku majícímu krásu, nalezla jediného lékaře největších útrap. Tento pak stav, krásný hochu, ty, ke kterému pronáším svou řeč, jmenují lidé erótem, láskou, avšak až uslyšíš, jak jej nazývají bozi, bezpochyby se při svém mládí zasměješ. Uvádějí, myslím, někteří z homérovců ze zastrčené básně dva verše na

Eróta, z nichž je druhý velmi bujný a ne příliš pořádný; pějí pak takto:

*lidí smrtelných plémě mu říká létavý Erós,
bozi však Pterós⁵⁶ jej zvou, to pro sílu rostící peří.*

c Těmto je ovšem možno věřiti, a možno i nevěřiti; přece však příčina stavu milujících je právě toto.

Nuže, byl-li zachvácený jedním z průvodců Diových, může nésti těžší břímě křídlojmenného; kteří však jsou služebníci Areovi a s ním konali tu objížďku, kdykoli jsou postiženi od Eróta a domnívají se, že se jim od milovaného činí nějaká křivda, mají chuť vraždit a jsou hotovi zabít i sebe i své miláčky. A takto každý žije, dokud je neporušen a žije první zrození na tomto světě, podle toho boha, jehož byl průvodcem, přičemž ho jak možno ctí a napodobuje, a tímto způsobem obcuje i s milovanými i s ostatními lidmi a tak se k nim chová. Svou lásku si vybírá mezi krásnými každý podle své povahy, a jako by to byl pro něho bůh, vytváří si jej a zdobí sochu, aby jej d e uctíval a posvátnými úkony oslavoval. A tu průvodci Diovi hledí, aby jejich milovaný byl *dios*, jasný, svou duší; zkoumají tedy, je-li člověk nadaný pro filosofii a vůdcovství, a když ho naleznou a do něho se zamilují, dělají všechno, aby něčím takovým byl. Jestliže tedy nejsou již od dřívějšíka oddáni té činnosti, tehdy se do ní dají; učí se, kde čemu mohou, i sami dobývají poznatků, hledíce pak naléztí sami u sebe přirozenou povahu svého boha, docházejí úspěchu silnou nutností dívat se na svého boha. Dotýkajíc se ho vzpomínáním, v božském vytržení přijímají z něho zvyky a činnosti, pokud je člověku možno nabýti podílu boha; a pokládajíc milovaného za příčinu těchto věcí mají ho ještě více rádi, a co čerpají z Dia jako bakchantky, to vlévají do duše milovaného a tak jej činí co možno nejpodobnějším svému bohu. Kterí pak zase byli v prů-

vodu Héřině, hledají povahu královskou, a když ji naleznou, b dělají s ní všechno totéž. Průvodci Apollónovi a tak každého z bohů, řídíce se vzorem svého boha, hledí, aby jejich miláček měl také takovou povahu, a když ho získají, svým vlastním napodobováním boha i tím, že působí na svého miláčka a dávají mu směr, vedou ho, pokud je každému možno, k činnosti a k podobě onoho boha; přitom si nepočínají vůči svému miláčku se zavisť ani s nedůstojnou nepřizní, nýbrž jednají tak, že se pokoušejí co nejvíce ho přivéstí úplně k úplně podobnosti sami se sebou i s tím bohem, kterého uctívají. Takto se tedy dostává c milovanému, jestliže je chycen, od toho, kdo zešílel láskou, krásného a šťastného zájmu a zasvěcení, jaké dávají pravdivě milující, jestliže vykonají, oč se snaží, tak, jak jsem vyložil. Ono chycení pak se děje tímto způsobem.

Na začátku této řeči jsme rozdělili každou duši na tři části, na jakési dvě složky podoby koňské a na třetí složku podobnou vozataji; toto rozdělení podržme ještě i nyní. Z těch koní, řekli d jsme, jeden je dobrý, druhý ne; avšak v čem záleží zdatnost toho dobrého nebo špatnost špatného, to jsme nevyložili, ale nyní to musíme říci. Tedy ten z nich, který je v krásnějším stavu, je svým vzhledem přímý a s tělem pravidelně rozčleněným, s vysokou šíjí, nos má vypouklý, je bílé barvy, černooký, milovník cti s uměřeností a studem, přítel pravdivého mínění, nepotřebující ran, je řízen jedině pobídkou a slovem; ale ten druhý je zase křivý, tělnatý, sestavený bez ladu a skladu, má silnou šíji, e krátký krk je ploskonosý, barvy tmavé, světlooký, krevnatý, přítel zpupnosti a vychloubání, na uších chlupatý, hluchý, poslouchající, a to ještě stěží, toliko biče a bodců. A tu když vozataj uvidí milostný zjev a v celé duši se tím dojmem rozehřeje i je naplněn bodáním dráždění a touhy, tu ten kůň, který je vozataje poslušný, jako vždycky i tehdy jsa přemáhán studem zdržuje sám sebe, aby skokem nenapadl milovaného; ale ten druhý nedbá již ani bodání vozatajova ani biče, nýbrž

vyskakuje a prudce se žene a působě spřeženci i vozataji všeliké nesnáze nutí je jít k miláčku a zmiňovat se mu o vděku milostné rozkoše. Ti dva se zpočátku vzpírají a mrzí, že jsou donucováni k hrozným a nezákonným věcem; ale nakonec, když nemá zlo žádných mezí, dávají se vésti a jdou, povolivše a slibivše, že udělají, co se jim přikazuje. A tak se octnou u miláčka a uvidí jeho zářící zjev.

U vozataje, když ho uvidí, paměť se přenese ke skutečnosti krásy a opět ji uvidí stojící s uměřeností na posvátném podstavci; a když ji ona uvidí, ulekne se, v úžasu padne naznak a zároveň jest přinucena strhnouti otěže dozadu tak prudce, že oba koně dosednou na kyčle, jeden dobrovolně, protože se nevzpírá, ale ten vzpurný s velkým odporem. Když pak odejdou dále, onen ze studu a strnutí zalije celou duši potem, tento však, když ho přejde bolest, kterou pocítil od uzdy a pádu, sotva si oddechne, počne hněvivě láti, prudce vyčítaje vozatajovi i svému souspřeženci, že ze zbabělosti a nemužnosti utekli a porušili svůj slib; nutí je, proti jejich vůli, znova tam jít, a jen stěží povolí jejich prosbám, aby se to odložilo na jindy. Když pak přijde umluvený čas a oni dělají, jako by na to zapomněli, upomíná je a násilím, ržáním i vlečením je přinutí opět se přiblížit k miláčku s týmiž řečmi, a když jsou blízko, shýbne se, natáhne ohon, zakousne se do uzdy a nestoudně je vleče; avšak vozataj ještě více zakusí zase ten pocit, padne nazad jako u překážky a ještě více, vytrhna silou uzdu zpátky ze zubů vzpurného koně, zkrvaví ten zlý jazyk i dásně a sraze mu nohy i boky k zemi způsobí mu bolesti. Když ten špatný kůň mnohokrát zakusí téhož a ustane od své vzpurnosti, pak již zkrotнув následuje vozatajovy rozumnosti, a kdykoli uvidí krasavce, hyne strachem; takže tehdy již se stává, že duše milovníkova chodí za miláčkem v studu a strachu.

255 A protože ten je jako bůh uctíván všemi službami nikoli od přetvařujícího se milovníka, nýbrž od toho, který je opravdu

zachvácen tím citem, a protože je sám svou povahou přítelem svému ctiteli – i když snad byl v dřívější době od společníků nebo od některých jiných lidí od něho odvrácen jejich řečmi, že je ošklivé stýkati se s milujícím, a proto milovníka odstrkuje – tu postupem času již jej přivede věk i potřeba k tomu, aby ho připustil ke stykům; vždyť přece není přirozeným řádem dovoleno, aby byl zlý přítelem zlému, ani aby dobrý dobrému nebyl přítelem. Když pak ho k sobě připustí a seznámí se s jeho řečmi i chováním, tu hned oddanost milujícího překvapuje milovaného, který dobře pozoruje, že míra přátelství, které mu prokazují všichni jiní přátelé a příbuzní dohromady, není nic proti tomu příteli ovládnutému bohem. Když pak to koná delší čas a bývá v jeho blízkosti a přitom se ho dotýká i v gymnasiích i v jiných společnostech, tu již pramen onoho proudu, jež Zeus, miluje Ganyméda⁵⁷, pojmenoval *himeros*, touha, bohatě plyne k milovníku a jednak vnikne do něho, jednak, když už je zcela naplněn, odtéká ven; a jako se vítr nebo nějaká ozvěna odráží od hladkých a tvrdých stěn a nese se zpět tam, odkud vyšla, tak se ten proud krásy vrací nazpět do krasavce očima; tudy vchází podle své přirozenosti do duše. I přijde a naplní jej, a přitom zavlažuje průchody peří, popudí k opeřování a naplní zase duši milovaného láskou. A tu miluje, ale je v nejistotě, koho; a ani neví, co se s ním stalo, a nedovede to říci, nýbrž jako by si byl od jiného nakazil oči, nedovede pověděti příčinu a ani nepozoruje, že se jako v zrcadle vidí v milujícím. A když ten je přítomen, přestává ho týmž způsobem jako onoho bolest, avšak když je vzdálen, týmž způsobem zase touží, jako jest předmětem touhy, a je v něm Anterós, odraz Eróta; on však mu říká jinak a myslí, že to není láska, nýbrž přátelství. Touží pak podobně jako milovník, ale slaběji, viděti, dotýkati se, líbati, spolu líhati; a pak, jak lze čekati, hned potom to také dělá. A tu na společném lůžku nezkontný kůň milovníkův má pohotově, co by řekl vozatajovi, a požaduje za mnoho útrap malý požitek; kůň miláčkův

256 nemá sice co říci, ale zduřen smyslností a nevěda si rady objímá milovníka a líbá, laskaje se s ním jako s člověkem velmi oddaným, a když spolu leží, jde tak daleko, že by neodepřel, co na něm jest, vyhověti milujícímu, kdyby ho o to požádal; avšak tu se zase jeho souspřeženec spolu s vozatajem proti tomu se studem a rozumem vzpírají.

Jestliže pak tu zvítězí lepší složky duše a přivedou k zřízenému životu a filosofii, takoví lidé tráví vezdejší život blaženě a v svornosti, majíce v moci sami sebe a jsouce spořádaní, když si podrobili to, čím vznikala špatnost duše, a osvobodili to, čím vznikala zdatnost. Po skončení tohoto života nabudou perutí a lehkosti a mají získáno vítězství v jednom ze tří zápasů vpravdě olympijských,⁵⁸ vítězství, nad které nemůže člověku poskytnouti většího dobra ani lidská rozumnost, ani božská šílenost. Avšak povedou-li život hrubší a nefilosofický, ale žádostivý cti, tu asi brzy v opilosti nebo při některém jiném nedostatku péče ti dva jejich nezřízení tahouni napadnou jejich duše nestřežené, svedou je dohromady a zvolí si i provedou to, co bývá od obyčejných lidí pokládáno za blaho; a když to provedou, v ostatním čase toho sice již užívají, ale zřídka, protože dělají věci, které nejsou rozhodnutím celé duše. Tu pak žijí i tito ve vzájemném přátelství, ale v menším než tam ti, i za trvání lásky i když z ní vyjdou, soudíce, že si navzájem dali i jeden od druhého přijali největší záruky a že je nesmějí někdy zrušiti a vejíti v nepřátelství. A na konci života vycházejí z těla sice bez perutí, ale s náběhem k opeřování, takže si odnášejí nemalou odměnu za svou erotickou šílenost; neboť pro ty, kteří již začali podnebeskou cestu, stanoví zákon, ne aby ještě přišli do tmy a na cestu pod zemí, nýbrž aby prožívali jasný život a byli šťastni na společné cestě a aby se jim za jejich lásku jednou zároveň dostalo perutí.

Tyto tak bohaté a tak božské dary ti dá, hochu, přátelství milovníkovo; avšak důvěrné styky nemilujícího, s příměsí lid-

ské rozumnosti, jež rozdělují dary lidské a skrovné a zrodí v přátelské duši nízkost, vychvalovanou od množství jako ctnost, způsobí, že se ta duše bude devět tisíc let nerozumná kolotat po zemi i pod zemí.

Zde máš, milý Eróte, tu *palinódii*, podle našich sil co nejkrásnější a nejlepší, jako dar i pokutu, jež musila být kvůli Faidrovi pronesena po všech stránkách básnicky a zvláště básnickými slovy. Nuže, odpusť mi tu dřívější řeč a přijmi zavděk touto; buď mi přízniv a milostiv a to erotické umění, které jsi mi dal, mi v hněvu ani neodnímej ani nekaz, nýbrž dej, abych byl u krasavců ještě více vážen nežli nyní. A jestliže jsme ti v předešlé řeči řekli něco nepřijemného Faidros a já, dávej vinu Lysiovi, otcí toho námětu; zdržuj ho od takových řečí a obrať ho k filosofii, jako je k ní obrácen jeho bratr Polemarchos, aby také zde tento jeho milovník již nebyl rozdvojen, nýbrž aby, jsa oddán filosofickým řečem, šel ve svém životě přímo k Erótu.“

Faidr. Modlím se spolu s tebou, Sókrate, aby se to stalo, je-li to pro nás lepší. Nad tvou řečí však jsem již dávno pln obdivu; o tolik jsi ji udělal krásnější nežli tu první! Proto mám strach, aby se mi Lysias neukázal všedním, bude-li totiž chtít postavití proti ní jinou. Vždyť také nedávno, podivuhodný příteli, kterýsi politik utrhačně naň útoče, právě tohle mu vytýkal a v celé své utrhačné řeči ho nazýval logografem,⁵⁹ pisatelem řečí. Je tedy možné, že by se nám snad ze ctižádosti zdržel psaní.

Sókr. Směšné to mínění pronášíš, mladý muži, a hrubě se mylíš o svém druhu, jestliže ho pokládáš za tak lekavého. Snad si také myslíš, že mu ten utrhačný útočník říkal ta slova s hanlivým úmyslem.

Faidr. Ano, bylo to vidět, Sókrate; a víš jistě i sám, že ti, kteří mají v obcích nejvyšší moc a jsou nejváženější, stydí se psát řeči a zanechávat po sobě své spisy, bojíce se mínění budoucnosti, aby nebyli nazýváni sofisty.

Sókr. To je vytáčka,⁶⁰ Faidre. Ty nepozoruješ, že nejdomyšlivější z politiků nejvíce touží po spisování řečí a po zanechávání spisů; vždyť když piší nějakou řeč, tak mile se chovají ke schvalovatelům, že ještě uvádějí na prvním místě ty, kteří je všude chválí.

Faidr. Jak to myslíš? Já nerozumím.

258 *Sókr.* Nerozumíš, že je na začátku u politika na prvním místě napsán schvalovatel?⁶¹

Faidr. Jak to?

Sókr. „Usnesla se“, tak se tuším říká, „rada“ nebo „lid“ nebo oba a „ten a ten navrhoval“ – tu ovšem mluví ten pisatel s velkou vážností a s velebením sám o sobě – potom mluví dále, ukazuje schvalovatelům svou moudrost, a přitom někdy stvoří spis velmi dlouhý; či nezdá se ti, že taková skladba není nic jiného než sepsaná řeč?

b *Faidr.* Ano, zdá.

Sókr. Tedy jestliže tato řeč ob stojí, radostně odchází z divadla její skladatel⁶²; pakli však propadne a on je zbaven práva zabývat se logografií⁶³ i spisovatelské hodnosti, rmoutí se i on sám i jeho druzi.

Faidr. To jistě.

Sókr. Patrně ne proto, že by pohrdali tou činností, nýbrž že mají pro ni obdiv.

Faidr. Ovšemže.

c *Sókr.* A co když se vyskytne řečník nebo král schopný chopiti se moci Lykúrgovy nebo Solónovy nebo Darciovy a státi se v obci nesmrtelným logografem,⁶⁴ zdali pak nepokládá sám sebe ještě za živa za bohorovného a zdali pak o něm právě tak nesoudí i lidé pozdějších dob, dívajíce se na jeho spisy?

Faidr. To jistě.

Sókr. Domníváš se tedy, že někdo z lidí toho druhu, ať je to kdokoli a jakkoli nepřiznivý Lysiovi, ho kárá právě pro tuto věc, že je spisovatelem?

Faidr. Podle toho, co říkáš, to není podobno pravdě; vždyť tu by káral, jak se podobá, svou vlastní zálibu.

Sókr. To je tedy každému zřejmé, že spisování řečí samo o sobě není nic ošklivého.

Faidr. Proč by také bylo?

Sókr. Ale to už je, myslím, ošklivé, mluvit a psát ne krásně, nýbrž ošklivě a špatně.

Faidr. Patrně.

Sókr. Nuže, v čem záleží ten způsob, že se píše krásně a naopak? Je otázka, Faidre, zdali nějak potřebujeme vyzkoušeti o tom Lysiu nebo někoho jiného, kdo někdy něco napsal nebo napíše, buď spis politický nebo o soukromých věcech, ve verši jako básník nebo bez verše jako spisovatel nebásnický.

Faidr. Tážeš se, zdali potřebujeme? K čemu by tedy člověk, abych tak řekl, žil, když ne pro takovéto rozkoše? Vždyť snad ne pro ony, u kterých je třeba napřed pocítit bolest, sice by nevznikl ani pocit rozkoše, jako tomu je bezmála u všech rozkoší tělesných; proto také jsou právem nazvány otrockými.

Sókr. Času máme dost, jak se podobá; a zároveň tak se mi zdá, se na nás dívají i cikády, které v takovém vedru nad našimi hlavami zpívají a vespolek hovoří. Tu kdyby uviděly i nás dva, že po způsobu většiny lidí v poledne nerozmlouváme, nýbrž dřímáme a jsme od nich pro svou duševní lenost ukolébáni, právem by se nám posmívaly a myslily by, že jim to přišli do toho útulku nějací otroci a že tu spí jako ovce, odpočívající v poledne kolem studánky. Pakli však budou vidět, že rozmlouváme a plujeme mimo ně jako mimo Sirény, odolávající jejich svodu, snad by nám plny obdivu daly ten dar, který mají od bohů, aby jej dávaly lidem.

Faidr. A co to mají? O tom jsem totiž patrně dosud neslyšel.

Sókr. Není hezké, aby o takových věcech neslyšel muž, který miluje Músy. Vypravuje se, že cikády byli kdysi lidé z toho pokolení, které žilo před narozením Mús. Když pak se

zrodily Músy a objevil se zpěv, tu se někteří z tehdejších lidí dostali rozkoší do takového vytržení, že pro samý zpěv zanedbali jídlo i pití a nic nepozorujíce zemřeli; z těchto potom vznikl rod cikád a dostal od Mús ten dar, že po narození nepotřebují výživy, nýbrž bez jídla a bez nápoje hned zpívají až do konce svého života; když potom přijdou k Músám, podávají zprávu, kdo kterou z nich uctívá ze zdejších lidí. A tu Terpsichoře činí nad jiné milými ty, o kterých podávají zprávu, že ji uctívali v sborových tancích. Eratč pak ty, kteří ji uctívali v oboru milostném, a tak i ostatním, podle způsobu, jak je každá uctívána; nejstarší pak, Kalliope, a Úranii, jež následuje po ní, oznamují ty, kteří tráví život ve filosofii a uctívají jejich músické umění, neboť ony jsou nejvíce ze všech Mús ve styku s nebem a s myšlenkami božskými i lidskými, a proto vydávají nejkrásnější hlas. Z mnohých tedy příčin musíme o něčem mluvit a nespát v době polední.

Faidr. Ano, musíme tedy mluvit.

Sókr. Nuže tedy pozorujme, co jsme si právě nyní dali za předmět pozorování, jakým způsobem se řeč mluví a píše krásně a jakým opačně.

Faidr. Zřejmě.

Sókr. Zdali pak nemusí být základem toho, co má být pověděno dobře a krásně, myšlení mluvčího, znající pravdu o těch věcech, o kterých hodlá mluvit?

Faidr. O tom jsem slyšel mluvit tak, milý Sókrate, že není nutné tomu, kdo hodlá být řečníkem, učením poznávat věci vskutku spravedlivé, nýbrž které by se zdály spravedlivými množstvím, jež o nich bude rozsuzovat, ani věci skutečně dobré nebo krásné, nýbrž které se takovými budou zdát; neboť z těch že vychází přemlouvání, a ne z pravdy.

Sókr. „Zamítnout nelze slov“, ⁶⁵ Faidre, která pronesou moudří, nýbrž třeba zkoumati, zdali v nich není něco pravdy; a tak nelze nedbatí toho, co bylo nyní řečeno.

Faidr. Správně mluvíš.

Sókr. Zkoumejme to tedy takto.

Faidr. Jak?

Sókr. Jestliže bych tě já přemlouval, aby sis k obraně proti nepřítelům opatřil koně, ale oba bychom koně neznali, avšak já bych věděl o tobě tolik, že Faidros pokládá za koně to z krotkých zvířat, které má nejdelší uši –

Faidr. Bylo by to směšné, Sókrate.

Sókr. Ještě ne, ale když bych tě vážně přemlouval a skládal chvalořeč na osla, v níž bych ho jmenoval koněm a vykládal, že to zvíře je neocenitelné doma i ve válce, protože se dá upotřebit, aby se z něho bojovalo, je schopné k nošení zavazadel i užitečné k mnoha jiným věcem –

Faidr. To by bylo již docela směšné.

Sókr. Zdalipak není lepší být směšný a přátelský nežli hrozný a nepřátelský?

Faidr. Patrně.

Sókr. Stane se, že muž zběhlý v rétorice, který nezná dobré a zlé, je postaven před obec, která je také v takovém stavu, a přemlouvá ji, přičemž pronáší chvalořeč ne o stínu osla jakoby o stínu koně, nýbrž o zlém jako o dobrém; jsa vycvičen v poznávání názorů množství skutečně ji přemluví, aby dělala špatné věci místo dobrých: jakou asi žeň by po tom všem sklízela rétorika ze své setby?

Faidr. Ne příliš pěknou.

Sókr. Nehanobili jsme snad, příteli, řečnické umění hruběji, než je slušno? To by snad řeklo: „Co to, podivní lidé, tlacháte? Vždyť já nikoho, kdo nezná pravdu, nenutím, aby se učil řečnictví, nýbrž, zmůže-li něco má rada, doporučuji, aby se o mne ucházel tak, že si napřed získá onu; to však prohlašuji s důrazem, že beze mne znalost jsouceni nikomu nepomůže, aby uměle působil svou řečí.“

Faidr. A nebude snad mít pravdu, když bude takto mluvit?

Sókr. Ano, jestliže vystupující důvody mu dosvědčí, že to jest umění. Zdá se mi totiž, jako bych slyšel, že přicházejí kteréśi důvody a tvrdí, že lže a že to není umění, nýbrž neumělý cvik; v oboru řeči, praví Lakón,⁶⁶ ani není ani nikdy později nebude pravého umění bez styku s pravdou.

261 *Faidr.* Těchto důvodů je potřebí, Sókrate; nuže, přiveď je sem a vyšetřuj, co a jak vypovídají.

Sókr. Předstupte tedy, ušlechtilí tvorové, a přesvědčujte Faidra, otce krásných dětí,⁶⁷ že nebude-li náležitě filosofovat, nebude ani schopen někdy o něčem mluvit. Faidros ať odpovídá.

Faidr. Tažte se!

Sókr. Nuže, není snad řečnické umění vcelku jakási *psychagogia*, kouzelnické vodění duší skrze řeči? A to nejen na soudech a ve všech jiných veřejných shromážděních, nýbrž i v soukromých, táž ve věcech malých i velikých, jejíž správné užívání není o nic důstojnější, jsou-li jeho předmětem věci vážné, než jsou-li to věci malicherné? Či jak jsi ty o tom slyšel?

Faidr. Při Diovi, naprosto ne tak, nýbrž nejvíce se snad užívá odborného umění při mluvení a psaní týkajícím se soudů a také při mluvení v řečech k lidu; ale že by mělo větší rozsah, to jsem neslyšel.

Sókr. Což jsi slyšel toliko o Nestorových a Odysseových učebnicích řečnického umění,⁶⁸ které sepsali ti dva ve volných chvílích u Ilia, ale o Palamédových⁶⁹ jsi neslyšel nic?

c *Faidr.* Ví bůh, že ani o Nestorových, jestliže neděláš nějakého Nestora z Gorgia nebo z Thrasymacha a z Theodóra⁷⁰ nějakého Odyssea.

Sókr. Snad. Ale tyto nechme být; ty však řekni, co dělají na soudech sporné strany? Není-li pravda, že se prou? Či co řekneme?

Faidr. Právě to.

Sókr. O spravedlivém a nespravedlivém?

Faidr. Ano.

Sókr. Tedy kdo to dělá podle pravidel umění, způsobí, že se totéž týmž lidem ukáže jednou spravedlivým, a když bude chtít, d nespravedlivým?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. A při řeči k lidu, že se obci budou tytéž věci zdát jednou dobrými, a hned zase opačnými?

Faidr. Tak jest.

Sókr. A nevíme snad o elejském Palamédovi, že mluví podle pravidel umění tak, že se tytéž věci ukazují posluchačům podobnými i nepodobnými, jedněmi i mnohými, trvajících v klidu i jsoucích v pohybu?

Faidr. Jistě.

Sókr. Netýká se tedy umění sporných řečí jedině soudů a řečnění k lidu, nýbrž, jak se podobá, všechny slovní projevy e jsou předmětem jistého jednoho umění, ač je-li takové, toho, kterým člověk bude schopen všechno všemu činiti podobným, pokud jde o věci, s kterými je možno to dělat, a o lidi, před kterými to je možno, a když by jiný dělal připodobňování a přitom to zakrýval, vyváděti to na světlo.

Faidr. Jak myslíš něco takového?

Sókr. Ukáže se nám to, zdá se mi, když budeme hledati v tomto směru. Vzniká klam spíše při těch věcech, které se liší od sebe mnoho, či při těch, které se liší málo?

Faidr. Při těch, které málo.

Sókr. Ano, neboť při pomalém přecházení spíše ti ujde, že jsi zašel v opačný směr, nežli při velkém.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Tedy kdo chce jiného oklamat, ale sám nebýt oklamán, musí přesně znát podobnost věcí a nepodobnost.

Faidr. To je nutné.

Sókr. A jestliže nebude znát pravdu jednotlivé věci, zdali pak bude schopen rozeznávat u ostatních věcí podobnost s tou věcí neznámou, že je malá a veliká?

b *Faidr.* Nemožno.

Sókr. Tedy u těch, kteří mají mínění odporující skutečnosti a se klamou, patrně vznikl tento stav skrze nějaké podobnosti.

Faidr. Aspoň se tak stává.

Sókr. Jest tedy snad možno, aby někdo uměle dovedl způsobovat pomalé přecházení, odváděje prostřednictvím podobností pokaždé od skutečnosti k opaku, nebo aby dovedl sám tomu unikati, kdo nenabyl poznání o podstatě každého jsoucna?

Faidr. Ne, nikdy.

c *Sókr.* Směšné tedy, příteli, a neumělé umění řeči poskytně patrně ten, kdo nezná pravdu a honí se jen za míněním.

Faidr. Skoro se zdá.

Sókr. Chceš tedy, abychom na řeči Lysiově, kterou neseš, i na těch, které jsem já pronesl, uviděli něco z toho, čemu říkáme neumělé a umělé?

Faidr. Ze všeho nejraději, neboť zatím mluvíme jaksi naprázdno, když nemáme vhodných příkladů.

d *Sókr.* Jistě nějakou šťastnou náhodou byly patrně proneseny ty dvě řeči obsahující jakýsi příklad, jak by člověk znalý pravdy mohl hravými řečmi svést posluchače. A já, Faidre, z toho viním bohy těchto míst; a snad i věštcí Mús, ti pěvci nad našimi hlavami, nám vdechli tento dar; vždyť já se jinak nevyznám v žádném umění řečnickém.

Faidr. Dejme tomu, že máš pravdu; jenom objasni, co myslíš.

Sókr. Nuže tedy, přečti mi začátek Lysiovy řeči.

e *Faidr.* „O mých zájmech ty víš a slyšel jsi, že myslím, že nám je ku prospěchu jejich uskutečnění. Soudím pak, že bych neměl mít v svém přání neúspěch jen proto, že právě nejsem tvým milovníkem. Neboť milovníci tehdy –“

Sókr. Přestaň. Jde tedy o to, říci, v čem spisovatel chybuje a co dělá neuměle, že ano?

263 *Faidr.* Ano.

Sókr. Nuže, není-li pak každému zřejmé aspoň to, že o ně-

kterých z takovýchto věcí jsme ve shodě, o některých však ve sporu?

Faidr. Zdá se mi, že rozumím, co pravíš, ale řekni to ještě jasněji.

Sókr. Když někdo řekne slovo „železo“ nebo „stříbro“, zdali pak si nepomyslíme všichni totéž?

Faidr. Jistě.

Sókr. A co když řekne slovo „spravedlivé“ nebo „dobré“? Nejde tu každý jinam a nejsme snad v rozporu mezi sebou vespolek i sami se sebou?

Faidr. Ovšem, že ano.

Sókr. Tedy v jedněch věcech se shodujeme, v druhých ne.

Faidr. Tak jest.

Sókr. Na které z obou stran jsme tedy přístupnější klamu a v kterých věcech má rétorika větší moc?

Faidr. Zřejmě že v těch, kde jsme nejisti.

Sókr. Tedy zajisté kdo se chce dáti na cestu řečnického umění, má si nejprve tyto věci jistým způsobem rozdělit a zachytit jakýsi význačný ráz obojího toho druhu, i v kterém musí množství kolísat i v kterém nemusí.

Faidr. To by věru vypozeroval krásný jev, Sókrate, kdo by to zachytil.

Sókr. Potom, myslím, když se octne u každého jednotlivého případu, nesmí zůstat nevěšmavý, nýbrž musí bystře posuzovat, ke kterému z obou rodů náleží to, o čem hodlá mluvit.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Nuže a co láska? Máme ji počítat mezi věci sporné, či nesporné?

Faidr. Jistě mezi sporné; či myslíš, že by ti jinak bylo bývalo možno mluvit o ní to, co jsi před chvílí promluvil, že to je zkáza pro milovaného a milujícího, a zase že to je největší dobro?

Sókr. Máš docela pravdu; ale řekni mi i toto – já se totiž pro

vytržení mysli dobře nepamatuji – zdali jsem na začátku své řeči vymezil pojem lásky.

Faidr. Ví bůh, nevýslovně důrazně.

Sókr. Běda, oč umčlejší jsou podle toho v řečnění Nymfy, dcery Achelóovy,⁷¹ a Pan, syn Hermův, než Lysias, syn Kefalův! Či mluvím naprázdno, a také Lysias na začátku své řeči o lásce nás přinutil pojmuti Eróta jako jedno ze jsoucen, které sám chtěl, a podle toho pojmu pak uspořádal a provedl celou svou další řeč? Chceš, abychom znova přečetli její začátek?

Faidr. Je-li ti libo; ale co hledáš, to tam není.

Sókr. Čti, abych slyšel jeho samého.

Faidr. „O mých zájmech ty víš a slyšel jsi, že myslím, že nám je ku prospěchu jejich uskutečnění. Soudím pak, že bych neměl mít v svém přání neúspěch jen proto, že právě nejsem tvým milovníkem. Neboť milovníci tehdy, když ustane jejich touha, litují svých dobrodiní –“

Sókr. Věřu, tenhle spisovatel je, jak se podobá, dalek toho, aby dělal, co hledáme, když se snaží ne od počátku, nýbrž od konce zpět naznak přeploviti svou řeč a začíná tím, co by milovník mluvil svému miláčku až na konci. Či na tom nic nezáleží, Faidre, ty milý člověče?

Faidr. Jistě to je, Sókrate, konec, o čem takto mluví.

Sókr. A co ostatek? Nezdá se, že jsou části té řeči vrženy beze všeho pořádku? Či je patrné, že to, co je řečeno na druhém místě, musilo být z nějaké nutnosti položeno na druhém místě, a tak i jiná složka té promluvy? Mně totiž, člověku nic neznajícimu, se zdálo, že spisovatel hezky statečně pověděl, co ho napadalo; znáš snad ty nějakou logografickou nutnost, pro kterou on tyto věci takto řadou vedle sebe položil?

Faidr. Jsi hodný, že mne pokládáš za schopna tak přesně rozpoznati jeho záměry.

Sókr. Ale řekl bys, myslím, aspoň to, že každá řeč má být složena jako živý tvor a má míti jakési své vlastní tělo, takže

by nebyla ani bez hlavy ani bez nohou, nýbrž aby měla střed i krajní části, napsané tak, aby se hodily k sobě navzájem i k celku.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Nuže, pozoruj tu řeč svého přítele, zdali je takto složena, či jinak, a nalezněš, že se nic neliší od nápisu, který byl, jak se vypravuje, složen na fryžského Midu.⁷²

Faidr. Jaký to nápis a co s ním bylo?

Sókr. Jest to tento nápis:

*Kovová jsem já panna a na hrobě Midově stojím.
Dokud poteče voda a vysoké porostou stromy,
napořád budu zde stát, tu na této mohyle žalné,
budu pocestným hlásat, že zde je pochován Midas.*

Že tu nic nezáleží na tom, čte-li se některý jeho verš jako první nebo jako poslední, to asi pozoruješ.

Faidr. Posmíváš se naší řeči, Sókrate.

Sókr. Nuže tedy, nechme ji být, aby ses ty nemrzl – ačkoli se mi zdá, že má mnoho příkladných stránek, ke kterým by leckomu prospívalo přihlížet, jen kdyby se příliš nesnažil je napodobovati – a pojďme k těm druhým řečem. Bylo totiž, jak se mi zdá, u nich cosi, nač by se měli podívat, kdo chtějí konat zkoumání o řečech.

Faidr. Co to myslíš?

Sókr. Byly patrně jedna druhé opakem; neboť jedna tvrdila, že se má vyhovovat milujícímu, a druhá, že nemilujícímu.

Faidr. A tvrdily to velmi rázně.

Sókr. Myslil jsem, že řekneš pravé slovo, že šíleně; vždyť to právě je to, co hledaly. Pravili jsme totiž, že je láska jakási šílenost, ano?

Faidr. Ano.

Sókr. Šílenosti pak že jsou dva druhy, jedna, která vzniká

z lidských nemocí, druhá, která vzniká božským odlučováním od obyčejných pravidel.

b *Faidr.* Ovšemže.

Sókr. Tu božskou jsme rozdělili na čtyři části, náležící bohům, a věstecké nadšení jsme přidělili Apollónovi, Dionysovi zasvěcovací, Músám zase básnické, čtvrté pak Afrodité a Erótovi; o erotické šílenosti jsme řekli, že je nejlepší. A když jsme, nevím už jak, vypoodobňovali erotický stav – přitom jsme se snad dotýkali něčeho pravdivého, ale také asi zabíhali jinam – a vytvořili jsme ze směsi řeč ne veskrze nepřesvědčivou, připojili jsme, *Faidre*, v mírné a zbožné hravosti jakýsi mytický hymnos na mého i tvého pána Eróta, dohlizitele na krásné hochy.

Faidr. A věru, mně to nebylo nepříjemno poslechnout.

Sókr. Nuže, vezměme odtamtud toto poučení, jak mohla řeč přejítí od hany k chválení.

Faidr. Jak to tedy myslíš?

Sókr. Mně se zdá, že jedna část těch řečí byla vskutku jen sehraná hra; ale pokud jde o dva druhy v tom,⁷³ co bylo jaksi náhodou promluveno, nebyla by nevděčná práce, kdyby někdo dovedl odborně postihnouti jejich význam.

Faidr. Kterých to?

Sókr. Za souborného nazírání uvádět pod jednu způsobu věci porůznu rozptýlené, aby vymečováním každého pojmu činil jasným, o čem by pokaždé chtěl poučovat. Tak například co se týče nynějších výkladů o Erótu – když bylo vymezeno, co Erós jest – ať už to bylo řečeno dobře nebo špatně, aspoň tím nabyla řeč možnosti pronéstí výrok jasný a sám se sebou shodný.

Faidr. A který myslíš, Sókrate, ten druhý druh?

e *Sókr.* Býti schopen zase naopak rozdělovat podle pojmových druhů na přirozené členy a snažit se nezломit přitom žádnou část po způsobu špatného kuchaře. Naopak je třeba si počínati, jako právě si počínaly ty dvě řeči; pojaly nerozumnost myslí jako

jeden společný pojmový druh, ale jako z jednoho těla vyrůstají dvojí a stejnojmenné údy, z nichž jedny byly nazvány levé a druhé pravé, tak také o duševní úchylnosti usoudily ty řeči, že to je v nás od přirozenosti jeden druh, a tu jedna dělic tu část nalevo neustala ji opět dělit, až tam našla, co by se mohlo nazývat jakousi levou láskou, a tu zcela po právu pokárala, kdežto ta druhá nás přivedla na pravou stranu šílenosti a naleznuvši tam lásku s onou sice stejnojmennou, ale zase jakousi božskou, ukázala ji a vychválila, že je pro nás příčinou největších dober.

Faidr. Máš zcela pravdu.

Sókr. Těchto věcí jsem i já sám milovníkem, *Faidre*, těch rozborů a souborů, abych byl schopen mluvit a myslit; a také kdykoli usoudím o někom jiném, že je přirozeně schopen se dívat na jedno a na mnohé věci, ženu se za ním *vzadu jako po stopě boha*.⁷⁴ A ovšem zdali nazývám lidi schopné to dělati správně, či ne, ví bůh; ale ať je tomu jakkoli, jmenuji je až dosud *dialektiky*. Avšak nyní řekni, jak je třeba nazývat ty, kteří nabyli poučení od tebe a od *Lysia*? Či to je ono *umění řečnické*, jehož užíváním se *Thrasymachos* a ostatní sami stali dovednými v mluvení a také dělají takovými i jiné, kteříkoli jsou ochotni jim jako králům přinášeti dary?

Faidr. Královští jsou to muži, avšak ne že by byli znalí věcí, na které se tážeš. Ale tento druh podle mého zdání nazýváš správně, když mu říkáš *dialektický*; ale *rétorický* druh, zdá se mi, nám ještě uniká.

Sókr. Jak to? Bylo by snad něco krásného, co by bylo vzdáleno od tohoto oboru, a přece je pojímáno odbornou naukou? Naprosto tím nesmíme ty a já pohrdat, nýbrž musíme říci, co právě je to, co zbývá z *rétoriky*.

Faidr. Jistě to je veliká spousta věcí, Sókrate, těch, které jsou v knihách napsaných o *řečnickém umění*.

Sókr. A dobře jsi připomněl. Za prvé, myslím, že *úvod*,⁷⁵ má

býti pronášen na začátku řeči; tyto věci nazýváš – že ano? – těmi jemnostmi umění?

e *Faidr.* Ano.

Sókr. Za druhé pak jakési vypravování a po něm svědectví, za třetí důkazy, za čtvrté pravděpodobnosti; také o dotvrzování a přidavku k dotvrzování mluví, tuším, muž z Byzantia, nejlepší umělec řeči.

Faidr. Myslíš výborného Theodóra?

267 *Sókr.* Jak jinak? Také že se má skládat vyvracení a přidavek k vyvracení v žalobě i v řeči obhajovací. A výtečníka Euéna z Paru⁷⁶ neuvádíme?⁷⁷ Ten první vynalezl skryté projevování a nepřímé chvály – podle některých skládá i nepřímé hany ve verších, pro usnadnění paměti – vždyť je to moudrý muž. Teisia⁷⁸ a Gorgia necháme být? Ti uviděli, že více než pravdy jest si vážiti pravděpodobnosti, dále pak způsobují silou řeči, že se malé věci jeví velikými a veliké malými, a nové věci představují starým způsobem a opačné novým; také vynalezli ve výkladu o všech věcech i stručnost řeči i nesmírné délky. Když tyto věci ode mne kdysi slyšel Prodikos, zasmál se a pravil, že on sám jediný vynalezl umění řeči, kterých je potřebí; že není potřebí ani dlouhých ani krátkých, nýbrž přiměřených.

Faidr. Výborně, Prodiku!

Sókr. O Hippiovi nemluvíme? Myslím totiž, že by s Prodi-kem souhlasil i ten host z Élidy.⁷⁹

Faidr. Proč ne?

c *Sókr.* A dále, jak bychom vypověděli řečnické nauky Músy Pólovy,⁸⁰ jako zdvojení, sloh průpovědní a sloh obrazný, i sbírku slov Likymniových, jež Likymnios⁸¹ Pólovi daroval k vytvoření „*Krásy jazyka*“⁸²?

Faidr. Od Prótagory, Sókrate, nebyly nějaké takové věci?

Sókr. Jakási „*Správnost jazyka*“, hochu, a mnoho jiného krásného. Avšak nad žalnými řečmi, vláčenými ke stáří a chu-

době, panuje svým uměním, jak se mi zdá, síla muže Chalkédonského,⁸³ ten muž zároveň dovede množství rozjitřiti, a zase rozjitřené kouzelnými slovy tišiti, jak sám pravil; také nejpůsobivěji umí osočovati, i osočování, ať to je kdekoli, vyvrátit. A dále, co se týče konce řeči, podobá se, že všichni společně mají totéž mínění; jedni mu říkají závěr, jiní mu dávají jiné jméno.

Faidr. Myslíš způsob uvéstí na konci posluchačům na paměť stručně všechny jednotlivé myšlenky o předmětu řeči?

Sókr. Ano, to myslím, a máš-li ty ještě něco jiného říci o řečnickém umění –

Faidr. Jen maličkosti, které nestojí za řeč.

Sókr. Nuže, maličkosti nechme být; ale raději se podívejme při světle na tyto věci, jaký a kdy mají umělecký význam.

Faidr. Ba velmi silný, Sókrate, jistě aspoň ve shromážděných lidu.

Sókr. Ano, mají. Než podívej se i ty, vzácný příteli, zdali se snad i tobě jeví jejich osnova tak řídkou jako mně.

Faidr. Jen ukazuj.

Sókr. Nuže, pověz mi toto. Kdyby někdo přišel k tvému příteli Eryximachovi nebo k jeho otci Akúmenovi⁸⁴ a řekl: „Já umím podávat tělům takové prostředky, že je podle své vůle zahřívám i chladím, a kdykoli se mi uzdá, způsobuji zvracení nebo také průjem a velmi mnoho jiných takových věcí; a když to umím, soudím, že mám právo být lékařem a také dělat lékařem jiného, komukoli bych odevzdal znalost těchto věcí.“ – co by asi na to řekli?

Faidr. Co jiného, nežli že by se otázali, zdali kromě toho také ví, u kterých lidí a kdy má dělat jednotlivé z těchto věcí a v které míře.⁸⁵

Sókr. A kdyby tu odpověděl: „Nikoli, ale soudím, že ten, kdo se tomu ode mne naučí, má sám být schopen dělat, nač se tážeš.“

Faidr. Myslím, že by řekli, že ten člověk blázní, a když se

o něčem dočetl někde v knize, nebo když se mu náhodou dostaly do rukou nějaké lékařské prostředky, že se domnívá, že se stal lékařem, ačkoli nerozumí ničemu z toho umění.

Sókr. A co kdyby někdo přišel zase k Sofokleovi a Euripidovi a tvrdil, že umí o malé věci skládati tuze dlouhé řeči a o velké zase docela krátké, a to podle své vůle řeči žalostné a naopak zase strašlivé a hrozné, i všechny jiné takové věci, a že myslí, když tomu vyučuje, že je učitelem skládání tragédie?

Faidr. I ti by se, Sókrate, myslím, smáli tomu, kdo si myslí, že tragédie je něco jiného než sestavení těchto složek, tvořené tak, aby se hodily k sobě vespolek i k celku.

Sókr. Ale myslím, že by se na něj hrubě neobořili, nýbrž by mu odpověděli jako hudebník, který by se setkal s mužem myslícím o sobě, že je odborníkem v harmonii, protože prý ví, jak se ladí struna na tón co nejvyšší a nejhlubší; ten by také neřekl prudce: „Nešťastníče, blázníš!“, nýbrž odpověděl by, jakožto člověk múšický, vlídněji: „Dobrý muži, je sice nutné umět i tyto věci, když chce člověk být odborníkem v harmonii, ale není vyloučeno, že kdo má tvé vzdělání, nerozumí harmonii ani dost málo; ty totiž máš znalosti, které jsou nutnou přípravou k harmonii, ale ne znalosti o harmonii.“

Faidr. Zcela správně.

269 *Sókr.* Nuže, tak by i Sofoklés řekl o člověku, který by před nimi ukazoval své dovednosti, že zná přípravné věci k tragédii, ale ne tragické umění, a Akúmenos, že zná přípravné věci k lékařství, ale ne lékařství.

Faidr. Docela tak.

Sókr. A představme si *medomluvného Adrasta*⁸⁶ nebo i Perikleia, kdyby tak slyšeli o těch překrásných umělostech, které jsme právě probírali – o tom *stručném slohu a obrazném slohu* a o všech jiných, které jsme probrali a o kterých jsme řekli, že si je musíme na světle prohlédnout. Zdali pak by zlobně, jako já a ty, z hrubosti řekli nějaké nezdvořilé slovo proti těm, kteří ty

věci napsali a vyučují jim jako rétorickému umění, či by při své větší moudrosti ještě i nás pokárali řkouce: „Faidre a Sókrate, nesmíte se horšiti, nýbrž musíte odpouštět, jestliže někteří z neznalosti dialektiky se ukázali neschopnými určit, co je rétorika, a jestliže se pro tento nedostatek domnívali, že již vynalezli rétoriku, když mají nutné přípravné znalosti k tomu umění; i to, že si myslí, když učí těmto věcem jiné, že je dokonale vyučili rétorice, avšak co se týče toho, aby se jednotlivých z těch věcí užívalo přesvědčivě a aby z nich byl sestavován celek, to že není nic těžkého a že si to mají jejich žáci opatřiti při svých řečech sami od sebe.“

Faidr. Ba věru, Sókrate, již tomu tak nějak bude s tím uměním, kterému tito muži vyučují jakoby rétorice a o kterém tak píší, a mně se zdá, že jsi řekl pravdu; ale jak a odkud by tedy bylo možno si opatřiti umění řečníka vskutku odborného a přesvědčivého?

Sókr. S možností státi se dokonalým zápasníkem má se to, Faidre, pravděpodobně – nebo snad i nutně – jako s ostatními věcmi: je-li ti dána od přírody řečnická schopnost, budeš proslulým řečníkem, jestliže přibereš nauku a cvik; avšak které z těchto podmínek se ti bude nedostávat, po té stránce budeš nedokonalý. Pokud však jde při tom o umění, nevidím správnou cestu k němu tam, kudy se ubírá Lysias a Thrasymachos.

Faidr. Nuže tedy kde?

Sókr. Skoro se zdá, můj milý, že se Periklés podle všeho osvědčil ze všech nejdokonalejším v umění řečnickém.

Faidr. Proč to?

Sókr. Všechna umění, která jsou veliká, potřebují také důvtipného mluvení a nad zem hledícího zkoumání o přírodě; neboť odtamtud odněkud, jak se podobá, vchází do nich tato povýšenost mysli a všestranná účinnost. To si získal také Periklés ke svému nadání. Stalo se to, myslím, tím, že se setkal s Anaxagorou,⁸⁷ který byl takový; tu se naplnil zájmem o věci

nad zemí, přišel k podstatě rozumu a myšlení, o kterýchžto věcech tak obšírně vykládal Anaxagoras, a odtamtud zatáhl do řečnického umění, co bylo prospěšné.

Faidr. Jak to myslíš?

b *Sókr.* Bezpochyby je tomu stejně s lékařským uměním jako s rétorikou.

Faidr. Jak to?

Sókr. V obém je třeba rozebrati přirozenost – v onom těle, v této duše – jestliže chceš působit netoliko obratností a zkušeností, nýbrž uměním, a takto tělu zjednat zdraví a sílu podáváním léků a výživy, duši pak podáváním řádných řečí a činností dát přesvědčení, které bys chtěl, a zdatnost.

Faidr. Je tomu aspoň pravděpodobně tak, Sókrate.

c *Sókr.* Nuže, myslíš, že je možné vyzorovati přirozenost duše tak, aby to stálo za řeč, bez přirozenosti celku?

Faidr. Máme-li něco věřit Hippokratovi,⁸⁸ jednomu z asklépiovců,⁸⁹ ani o tělu nelze nabýt znalosti bez tohoto postupu.

Sókr. Ano, příteli, to praví dobře; avšak jistě je třeba kromě Hippokrata ptát se i rozumu a pozorovat, zdali s ním souhlasí.

Faidr. Tak jest.

d *Sókr.* Nuže tedy pozoruj, co asi praví o přirozenosti Hippokratés a zdravý rozum. Bezpochyby je třeba takto uvažovat o přirozenosti čehokoli; za prvé, zdali je to, v čem budeme chtít sami být odborníky i být schopni dělat odborníkem jiného, jednoduché či složené, dále pak, jestliže to je jednoduché, zkoumat, jakou má přirozenou způsobilost k činnosti a vzhledem k čemu nebo jakou k trpění a od čeho, pakli však má více složek, spočítati je a u každé uvidět právě to, co u jednoduchého; kterou z nich je přirozeně způsobilé k činnosti a k jaké, nebo kterou je způsobilé trpěti a co a od čeho.

Faidr. Skoro se zdá, Sókrate.

e *Sókr.* Jistě aspoň by se postup bez těchto zřetelů podobal jakoby chůzi slepého. Ale ten, kdo sleduje něco odborně, ať je

to cokoli, věru nemá být přirovnáván k slepému ani k hluchému, nýbrž je patrné, že jestliže kdo bude někomu podávat odborný výklad o řečnictví, ukáže přesně jsoucnost přirozené podstaty toho, čemu bude podávat řeči; a to bude bezpochyby duše.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Proto tedy je všechno jeho úsilí napjato k tomuto před- 271
mětu; neboť se snaží způsobiti v něm jisté přesvědčení. Tak?

Faidr. Ano.

Sókr. Je tedy patrné, že Thrasymachos, i kdokoli jiný bude vážně podávat řečnické umění, nejprve se vši přesností napíše o duši a způsobí, aby bylo viděti, zdali to je svou přirozeností věc jedna a sobě stále podobná, či podle podoby těla složitá; neboť to znamená, jak myslíme, ukazovat přirozenou povahu.

Faidr. Ano, docela tak.

Sókr. Za druhé pak, čím je přirozeně způsobilá k činnosti a k jaké, nebo k trpění a od čeho.

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Za třetí pak, roztrídě druhy řečí i druhy duše a jejich b
rozličné stavy, probere všechny příčinné vztahy, uváděje ve vhodné spojení pokaždé jedno s druhým a vykládaje, za jakých podmínek, hledíc k jakosti duše i k jakosti řečí, a z které příčiny nutně jedna duše se dává přesvědčiti a druhá zůstává nepřesvědčena.

Faidr. Jistě aspoň by se to takto mělo nejkrásněji, jak se podobá.

Sókr. A tak, příteli, cokoli se bude jinak přednášet nebo vykládat, nikdy nebude vyloženo nebo napsáno odborně, ani toto, ani nic jiného. Ale ti, kteří nyní spisují řečnické učebnice c
a které ty jsi slyšel, jsou šibalové a dělají tajnosti, ačkoli mají výborné znalosti o duši; dokud tedy nebudou tímto způsobem mluvit a psát, nevěřme jim, že píšou odborně.

Faidr. Kterým to způsobem?

Sókr. Pověděti samo slovné znění by nebylo nasnadě; ale jsem ochoten říci, jak je třeba psát, má-li to být, pokud je možno, odborné.

Faidr. Tedy mluv.

Sókr. Protože je působnost řeči kouzelnické vedení duší, d *psychagogia*, je nutné, aby ten, kdo chce být odborníkem v řečnictví, věděl, kolik druhů má duše. Jest pak jich tolik a tolik a jsou takové a takové, a tím se jedni lidé stávají takovými a druzí zase takovými; a když jsou tyto druhy takto rozděleny, jest zase tolik a tolik druhů řečí, každý jisté jakosti. A tu lidé jednoho druhu dávají se snadno přivést k jistým přesvědčením jistými řečmi z jisté příčiny, kdežto lidé jiného druhu těmi prostředky ne. Jest tedy třeba tyto věci si náležitě uvědomit, potom je pozorovat v praktických případech e a jak jsou prakticky prováděny, a přitom být schopen je bystře sledovat smyslovým vnímáním; jinak nemůže ještě vědět nic více, než co mu daly řeči, které tehdy poslouchal u svého učitele. Když pak dovede náležitě říci, jaký člověk od jakých řečí bývá přesvědčován, a když je schopen člověka, když se s ním setká, rozpoznávat a sám sobě dokázat, že 272 to je ta a ta povaha, o které byly tehdy ty výklady, nyní ve skutečnosti vedle něho přítomná, které je třeba dáti tyto jisté řeči tímto způsobem za účelem přemluvení o těchto věcech – když už má všechny tyto podmínky a k tomu přibere znalost příležitostí, kdy je čas mluvit, a kdy řeči se zdržet, a co se týče stručného slohu, litéstivého slohu, slohu vzrušujícího a všech jednotlivých druhů řečí, kterým se naučil, když rozezná jejich včasnost a nečasnost, tehdy je to umění vypracováno krásně a dokonale, dříve však nikoli. Ale kdykoli b by někomu řečnickému nebo vyučujícímu nebo píšícímu některá z těch věcí chyběla a on tvrdil, že mluví podle pravidel umění, vyhrává ten, kdo mu nevěří. „Nuže tedy co?“ – řekne snad náš spisovatel – „toto je vaše mínění, Faidre

a Sókrate? Nemá se snad přijmout nějaký jiný výklad řečnického umění?“

Faidr. Jinak je vykládat je, Sókrate, asi nemožno; ovšem není to patrně malá věc.

Sókr. Máš pravdu. Právě proto je třeba všechny výklady obracet sem a tam a zkoumat, zdali se někde neukazuje snadnější a bližší cesta k tomu umění, abychom si nadarmo nezacházeli c dlouhou a drsnou, když můžeme jít krátkou a hladkou. Ale víš-li snad o nějaké pomoci, od Lysia nebo od někoho jiného, vzpomínej si a pokus se ji povědět.

Faidr. Jde-li o pokus, to bych věděl, ale takto a hned nyní, to nevím.

Sókr. Chceš tedy, abych já ti pověděl jakýsi výklad, který jsem slyšel od jistých mužů, zabývajících se těmito věcmi?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Aspoň se říká, Faidre, že je spravedlivě hájiti i věc vlka. d

Faidr. Dělej tak i ty!

Sókr. Nuže, tedy tvrdí, že se tyto věci naprosto nemají brát tak vážně a že není třeba vodit vzhůru k cíli tak dlouhými zatačkami; neboť naprosto je tomu tak, jak jsme řekli již na počátku tohoto výkladu, že nemusí mít nic společného s pravdou, kdo chce být náležitým odborníkem v řečnictví, když jde o věci spravedlivé nebo dobré nebo i o lidi, kteří jsou takoví buď přirozeností, nebo výchovou. Neboť na soudech prý nikomu vůbec nic nezáleží na pravdě těchto věcí, nýbrž na tom, co je přesvědčivé; to pak je pravděpodobnost, a té musí dbáti, kdo e chce řečnit odborně. Naopak někdy se nemají povídati ani vykonané činy,⁹⁰ není-li jejich vykonání podobno pravdě, nýbrž věci pravděpodobné, i v žalobě i v hájení, a všim způsobem má řečník sledovat pravděpodobnost, nadobro nechaje být pravdu; neboť v pravděpodobnosti, pronikající celou řeč, prý záleží 273 veškeré umění.

Faidr. Přednesl jsi, Sókrate, doslova to, co říkají ti, kteří si osobují, že jsou odborníky v řečnickém umění. Vzpomněl jsem si totiž, že jsme se v dřívější části své rozmluvy dotkli takovéto otázky; pro ty, kdo se těmi věcmi zabývají, je to, jak se zdá, něco ohromně důležitého.

Sókr. Nuže, aspoň samého Teisiu máš důkladně probraného; ať nám tedy řekne Teisias i to, zdali pravděpodobným rozumí něco jiného nežli mínění množství.

Faidr. Co také jiného?

Sókr. On vynalezl a napsal tento, jak se podobá, moudrý a odbornický příklad: jestliže slabý a přitom odvážný člověk ztluč silného a zbabělého, vezme mu plášť nebo něco jiného a pak je předváděn před soud, tu prý nemá mluvit ani jeden ani druhý pravdu, nýbrž ten zbabělý má tvrdit, že nebyl ztlčen od jediného toho odvážného, kdežto druhý má naopak dokazovat, že byli sami dva, a užít onoho důkazu „jakkak bych se byl já, takový slaboch, odvážil na takového siláka“?; a ten první nebude mluvit o své zbabělosti, nýbrž snaže se uváděti nějakou jinou nepravdu bezpochyby by dal svému protivníku zase příležitost k nějakému důkazu. I v ostatních případech jsou řeči pronášeny podle pravidel umění asi takovéto. Či ne, Faidre?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Ach, to bylo, jak se podobá, hrozně skryto to umění, které vynalezl Teisias nebo někdo jiný, ať je to kdokoli a ať má rád jakékoli jméno. Avšak, příteli, máme my jemu říci, či ne –

Faidr. Co?

Sókr. Toto: „Teisio, my již dávno tvrdíme – ještě dříve, nežli jsi vystoupil ty – že tato pravděpodobnost vzniká u lidí patrně pro podobnost s pravdou; a o podobnostech jsme právě vyložili, že je všude dovede nejlépe nalézati ten, kdo zná pravdu. Proto jestliže chceš říci o umění řečnickém něco jiného, poslouchali bychom; pakli ne, uvěříme tomu, co jsme před chvílí vyložili, že jestliže někdo nerozpočítá přirozené povahy svých poslucha-

čů a nebude schopen rozdělovati jsoucna podle pojmových druhů a jedno každé zvlášť ukládati do rozsahu jedné ideje, nikdy nebude odborníkem v umění řečnickém, pokud to je člověku možno. Těchto znalostí nikdy nenabude bez veliké námahy; a té nemá rozumný člověk podstupovat pro řečnění a jednání v lidské společnosti, nýbrž aby byl schopen mluvit věci milé bohům a také ve všem podle možnosti bohumile jednat. Vždyť jak praví moudřejší než jsme my,⁹¹ rozumný člověk se nemá, Teisio, snažit dělati po vůli svým spoluzběbníkům, leda na druhém místě, nýbrž pánům dobrým a dobrého rodu. Proto se nediv, že je ta cesta tak dlouhá; neboť pro veliké věci si musíme zacházeti, a ne jak se tobě zdá. Jak tvrdí náš výklad, jistě budou i tyto věci, bude-li kdo chtít, nejkrásněji vyplývat z oněch.“

Faidr. Podle mého mínění to jsou velmi krásná slova, Sókrate, jen jestliže to někdo dovede.

Sókr. Ale vždyť tomu, kdo se přičiňuje o krásné věci, je krásné i trpěti, cokoli by mu přišlo utrpěti.

Faidr. Ba jistě.

Sókr. Nuže tedy o řečnickém umění a neumění již dosti.

Faidr. Ano.

Sókr. Zbývá ještě výklad o náležitosti a nenáležitosti psaní, jak by se ho užívalo dobře, a jak nenáležitě. Či ne?

Faidr. Ano.

Sókr. Nuže víš, jak se, pokud jde o řeči, nejlépe zavděčíš bohu, činností nebo mluvením?

Faidr. Nikoli, a ty?

Sókr. Mohu vypravovat pověst, kterou jsem slyšel od starších, avšak co je na ní pravdy, to je jejich věc. Kdybychom tu pravdu našli sami, zdali pak by nám ještě něco záleželo na lidských domněnkách?

Faidr. Dal jsi směšnou otázku; než vypravuj, co jsi, jak pravíš, slyšel.

Sókr. Slyšel jsem tedy, že v okolí Naukratidy v Egyptě žil kterýsi z tamějších starých bohů, jemuž je také zasvěcen pták, kterému říkají ibis; jméno samého boha prý bylo Theuth. Ten prý vynalezl nejprve nauku o číslech a počtářství i geometrii a astronomii, dále pak hru s kaménky na desce a v kostky, a zejména také písmo. Tehdy byl králem celého Egypta Thamus v tom velikém městě horní země, jež nazývají Řekové Thébami Egyptskými, a tomu bohu říkají Ammón. K němu přišel Theuth, ukázal mu svá umění a pravil, že by se měla rozšířit mezi ostatní Egyptány. Ten se otázel, jaký každé dává užitek, a při Theuthově výkladu podle toho, jak se mu co zdálo dobré, nebo nedobré, jedno haněl, a jiné chválil. Mnohé prý úsudky vyslovil Thamus Theuthovi o každém umění v tom i v druhém směru a bylo by obšírné je probrati. Když pak se jednalo o písmo, pravil Theuth: „Tato nauka, králi, učiní Egyptány moudřejšími a pamětlivějšími, neboť byla vynalezena jako lék pro paměť a moudrost.“ Avšak Thamus řekl: „Veliký umělec Theuthe, jeden dovede přivést na svět výtvořiny umění, druhý zase posouditi, kolik v sobě mají škody a užitku pro ty, kteří jich budou užívat; tak i nyní ty, jakožto otec písma, jsi z lásky o něm řekl pravý opak toho, co je jeho skutečný význam. Neboť tato nauka zanedbáváním paměti způsobí zapomínání v duších těch, kteří se jí naučí, protože spoléhajíce na písmo budou se rozpomínat na věci zevně, z popudu cizích znaků, a ne zevnitř sami od sebe; nevynalezl jsi lék pro paměť, nýbrž pro upamatování. A co se týče moudrosti, poskytuješ svým žákům její zdání, ne skutečnost; neboť stanou se sčetylými bez ústních výkladů, budou působit zdání, že jsou mnohoznační, ačkoli budou většinou neznalí, a ve styku budou nepřijemní, protože z nich budou lidé zdánlivě vzdělaní místo lidí vzdělaných opravdu.“

Faidr. Sókrate, jak snadno ty skládáš egyptská i která ti libo jiná vypravování!

Sókr. Ve svatyni Dia Dódónského se vypravovalo,⁹² přáteli, že první věštné řeči byly řeči dubu. Tedy tehdejší lidem, protože nebyli tak moudří jako vy mladí, při jejich prostotě stačilo slyšet dub a skálu, jen když mluvily pravdu; ale tobě asi záleží na tom, kdo je ten, který mluví, a odkud, neboť nezkoumáš jediné to, zdali tomu je tak či jinak.⁹³

Faidr. Správně jsi mě šlechl a zdá se mi, že se to s písmem má tak, jak praví ten Théban.

Sókr. Tedy kdo se domnívá, že zanechal ve spisu učebnici umění, a také ten, kdo ji přijímá, jako by ze spisu mělo být něco jasného a trvalého, je asi pln veliké prostoduchosti a vskutku nezná výroku Ammónova, když se domnívá, že jsou psané výklady něco více než prostředek, aby upamatovaly toho, kdo věc zná, na látku, která je předmětem spisu.

Faidr. Zcela správně.

Sókr. To je asi, Faidre, hrozná vlastnost písma a doopravdy podobná malířství. Neboť výtvořiny malířství stojí sice jako živé, ale když se jich na něco otážeš, velmi velebně mlčí. Právě tak i napsané výklady; myslil bys, že za jejich slovy je nějaké myšlení, ale když se otážeš na něco z jejich obsahu, chtěje se o tom poučiti, ukazuje takový výklad vždy jenom jedno a totéž. Když pak je jednou napsán, povaluje se všude každý napsaný výklad stejně u těch, kteří věci rozumějí, jako u těch, kteří s tím nemají nic společného, a neví, ke komu má mluvit a ke komu ne. A když se s ním neslušně jedná a neprávem je potupen, vždy potřebuje pomoci svého tvůrce; neboť sám není schopen ani se ubránit ani si pomoci.

Faidr. I to jsi řekl zcela správně.

Sókr. A což, máme se dívat na jiný výklad, který je pravoubratrem tohoto, jakým způsobem vzniká a oč je svým základem lepší a působivější než onen?

Faidr. Který to myslíš a jakže vzniká?

Sókr. Ten, který ve spojení s věděním se píše do duše učícího

se člověka, který je schopen sám sobě pomoci a který ví, ke komu se má mluvit a ke komu mlčet.

Faidr. Myslíš patrně živou a oduševnělou řeč člověka vědoucího, kdežto řeč napsaná by se právem nazývala jejím obrazem.

b *Sókr.* Docela tak. Nuže, řekni mi toto: zdali pak rozumný rolník, když má semena, na kterých mu záleží a z kterých by chtěl mít úrodu, vážně je zasévá v létě do Adónidových zahrad a má radost,⁹⁴ když vidí, že se ty zahrady již v osmi dnech stávají krásnými, či koná tyto věci, když je dělá, jen jako hru a pro oslavení svátku, kdežto semena, o která má vážný zájem, zasije podle pravidel rolnického umění do příslušné půdy a je spokojen, když jeho setba uzraje v osmém měsíci?

c *Faidr.* Bezpochyby by jednal takto, Sókrate, jedno by dělal vážně a druhé tím druhým způsobem, jak pravíš.

Sókr. A o tom, kdo má vědění o věcech spravedlivých, krásných a dobrých, si máme myslet, že má méně porozumění pro svá semena než ten rolník?

Faidr. Nikoli.

Sókr. Nebude je tedy vážně psát do vody,⁹⁵ rozsévaje je černí a třtinou s výklady, které nejsou schopny samy sobě slovem pomáhati a nejsou schopny náležitě poučit o pravdě.

Faidr. Nikoli, aspoň to nelze čekat.

d *Sókr.* Jistě ne, nýbrž ty zahrádky v podobě spisů bude zasévat, jak se podobá, jen pro hru, a když bude psát, bude psát s tímto účelem, střádaje i sobě připomínky pro dobu, až přijde do stáří zapomnětlivosti, i každému jdoucimu po téže stopě, i bude se s potěšením dívat na jejich útlé klíčení. A když se jiní budou bavit jinými zábavami, dopřávajíce si pitek a všech jiných věcí s tím příbuzných, tehdy on, jak se podobá, místo těchto zábav bude trávit svůj čas v těch hrách, o kterých mluvím.

c *Faidr.* Překrásnou to staviš zábavu, Sókrate, vedle nízké,

zábavu člověka, který dovede provádět spisovatelskou hru, vymýšleje řeči o spravedlnosti i o jiných věcech, které uvádíš.

Sókr. Jest tomu, milý Faidre, tak; avšak mnohem krásnější je, myslím, vážná práce věnovaná těmto věcem, když někdo vezme příhodnou duši a dialektickým uměním zasazuje a zasévá do ní s věděním řeči, které jsou schopny pomáhati sobě samým i svému zasévači a nejsou neplodné, nýbrž mají símě, z něhož vyrůstají v jiných myslích zase jiné řeči, schopné takto udržovati to símě stále nesmrtelným, a způsobují tomu, kdo je v sobě má, nejvyšší štěstí, jaké je člověku možné.

Faidr. Ano, toto je ještě mnohem krásnější.

Sókr. Když jsme se tedy shodli o těchto věcech, můžeme již nyní, Faidre, rozhodovat i tam o těch.

Faidr. O kterých?

Sókr. O těch, které jsme chtěli uvidět a pro které jsme se dostali k této věci, abychom vyšetřili výtky činěné Lysiovi pro spisování řeči a také řeči samy, pokud jsou psány odborně, a pokud bez odborného umění. Nuže, co se týče odbornosti a neobornosti, zdá se mi, že je náležitě objasněno.

Faidr. Ano, uzdalo se to, ale upamatuj mě znova, jak.

Sókr. Nejprve máme znát pravou podstatu všech jednotlivých věcí, o kterých mluvíme nebo píšeme; máme se stát schopnými vymezovati všechno samo o sobě a naučit se po vymezení zase dělití podle pojmových druhů až k nedělitelnému; tímž způsobem také nabýti důkladného názoru o přirozené povaze duše, a nalézající pro každou povahu druh k ní přiměřený, takto zařizovat a upravovat řeč, dávati složité duši složité řeči a hrající všemi harmoniemi, jednoduché duši pak řeči jednoduché. Dokud se to nestane, dříve nebude možno, aby byl rod řeči zpracován odborně tou měrou, pokud to je v jeho přirozené povaze, ani pro vyučování, ani pro přesvědčování. Tak nám ukázal celý předcházející výklad.

Faidr. Dozajista se nám to nějak takto objevilo.

d *Sókr.* A jak dále, co se týče toho, zdali je pronášení a psaní řeči něco krásného, či ošklivého a za jakých okolností by to právem bylo, nebo nebylo pokládáno za předmět hany?⁹⁶ Zdalipak neukázal výklad podaný o málo výše –

Faidr. Co?

Sókr. Že ať již Lysias nebo někdo jiný někdy psal nebo bude psát, buď soukromě nebo ve veřejné činnosti, skládaje návrh zákonů a spisuje tak spis politický, a domnívá se, jako by v něm byla nějaká velká jistota a jasnost, že vzniká takto úhona pro pisatele, ať již to někdo říká nebo ne. Neboť nemít ani zdání o spravedlivém a nespravedlivém i zlém a dobrém je věc, která doopravdy nemůže uniknout hanbě, ani kdyby to všechen dav pochválil.

Faidr. To jistě ne.

Sókr. Opakem takového spisovatele je ten, kdo soudí, že v psaném výkladu o každé věci je mnoho hravosti a že nikdy nebyla napsána žádná skladba, ani ve verších ani bez verše, která by stála za velkou a vážnou prací, ani žádná taková řeč že nebyla pronesena – tak jako byly proneseny ty odříkávané řeči bez předcházejícího dotazování a bez snahy poučit, jen pro přemluvu – nýbrž že nejlepší ze spisů jsou vskutku jen prostředkem upamatování pro lidi vědoucí; kdo soudí, že ve výkladech vyučovacích a pronášených pro učení a vskutku psaných do duše, ve výkladech o spravedlivém a krásném a dobrém, že jedině v těch je jasnost, dokonalost a to, co stojí za vážnou prací; kdo soudí, že takovéto výklady mají být nazývány jakoby jeho zákonnými syny – nejprve ten výklad, který je v něm samém, když jej v sobě nalezne, potom ty, které se snad zrodily jako jeho potomci a zároveň bratři v jiných duších jiných lidí podle jejich hodnoty – kdežto těch ostatních výkladů nedbá. Tento a takový muž, Faidre, je asi ten, jakým bychom si ty i já přáli se stát.

Faidr. Dozajista já chci a přeji si, co pravíš.

Sókr. Nuže, již dosti té zábavné hry, kterou nám způsobila

otázka o řečech. A ty jdi a pověz Lysiovi, že my dva, sestoupivše ke zřídlu a svatyni Nymf, uslyšeli jsme řeči, které nám ukládaly pověděti Lysiovi a všem jiným skladatelům řečí, i Homérovi a všem jiným skladatelům básní, buď prostých nebo se zpěvem, a za třetí Solónovi a každému, kdo napsal spisy v oboru výkladů politických, nazýváje je zákony: jestliže některý z nich složil tyto spisy tak, že věděl, v čem je pravda, a byl s to jim pomáhat, přistupuje ke zkoušení jejich předmětu, a je schopen sám svým výkladem dokázat malou cenu napsaných věcí, takovému muži nemá být dáváno žádné z jmen u nás běžných, nýbrž jméno toho, čemu věnoval své snahy.

Faidr. Která tedy jména mu dáváš?

Sókr. Nazývati ho moudrým je podle mého zdání, Faidre, mnoho a sluší jedinému bohu; avšak nazývati ho buď přítelem moudrosti, filosofem, nebo tak nějak, to by se i pro něho lépe hodilo a také by lépe znělo.

Faidr. A to není nijak nemístné.

Sókr. Naopak zase toho, kdo nemá cennějších věcí než ty, které složil nebo napsal, dlouhý čas to obraceje sem a tam, dohromady to slepuje i rozbíraje, toho jistě asi právem nazveš básníkem nebo spisovatelem řečí nebo skladatelem zákonů?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. To tedy pověz svému druhu.

Faidr. A co ty? Jak uděláš? Vždyť ani tvého druhu nesmíme přejíti bez povšimnutí.

Sókr. Kterého to?

Faidr. Krásného Isokrata.⁹⁷ Co oznámíš jemu, Sókrate? Kým ho nazveme?

Sókr. Mlád ještě je Isokratés, Faidre; co však o něm věštím, jsem ochoten říci.

Faidr. Nuže co?

Sókr. Podle mého zdání je svým přirozeným založením lepší, než aby byl uváděn v poměr s řečmi Lysiovými, a mimoto má

ušlechtilější povahu. Proto by nebylo nic divného, kdyby s postupem věku v tom samém oboru písemnictví, v kterém nyní pracuje, vynikl více než nad děti nad ty, kteří se kdy pokusili o slovesné skladby, a také kdyby mu tato činnost nestačila a nějaká vyšší snaha ho vedla k větším věcem; jest totiž, přáteli, od přírody jakási filosofická láska k moudrosti v mysli b
toho muže. Toto tedy vyřizují já od těchto zdejších bohů Isokratovi jakožto svému miláčku, ty pak ono také svému miláčku Lysiovi.

Faidr. Stane se tak; než pojďme, když také vedro se již zmínilo.

Sókr. Neslušelo by se, abychom se před odchodem k těmto bohům zde pomodlili?

Faidr. Jak by ne?

Sókr. Ó, milý Pane i ostatní bozi těchto míst, dejte mi, abych se stal krásným ve svém nitru; a to vnější, co mám, ať mi je c
v přátelství s nitrem. Za boháče ať pokládám moudrého; a zlata ať mám takové množství, jaké by neunesl ani neuvezl nikdo jiný než člověk rozumný.

Máme si žádat, Faidre, ještě něčeho jiného? Mně totiž tato má modlitba stačí.

Faidr. Modli se o to spolu i pro mne; neboť věci přátel jsou společné.

Sókr. Pojďme.